

ПОНЯТТЯ ТА НАПРЯМКИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДЖЕННЯ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ МВС УКРАЇНИ

Служба в органах внутрішніх справ України вимагає від кожного працівника значного напруження моральних та фізичних сил. Вочевидь, що успішно зможе працювати лише той, хто до такої служби підготовлений психологічно. Саме тому велике значення у відомчих закладах освіти повинно надаватись соціально-психологічному супроводженню виховного процесу щодо підготовки висококласних спеціалістів – кадрового персоналу органів внутрішніх справ. «В роботі з особовим складом одним з важливих напрямків є формування психологічної готовності до виконання оперативно-службових завдань», – справедливо стверджують відомі вчені О.М.Бандурка та В.О.Соболев [1, с.298].

Психологічна підготовка слухачів та курсантів навчальних закладів відомчої освіти охоплює сферу їх психіки: почуття, думки, настрої, переживання, волю, звички, характер. Тобто все те, що поряд з світоглядом, знаннями, ідейною переконаністю складає їх суб'єктивний внутрішній світ, який виявляється в діях, вчинках, взаємовідносинах. Таким чином, психологічна підготовка у закладах освіти МВС України уявляє собою процес цілеспрямованого впливу на свідомість, почуття й волю слухачів та курсантів, загалом на їх психіку і сприяє формуванню таких властивостей, ознак та якостей характеру, як: інтелект (мобільність розуму, кмітливість, винахідливість, оперативність мислення); воля (мужність, хоробрість, дисциплінованість, самостійність, рішучість, впевненість); емоційно-вольова стійкість; соціально-психологічні якості – дружба, колективізм, готовність до взаємодопомоги. Виховання цих властивостей у слухачів та курсантів необхідно тому, що «найбільш повно морально-етичні якості виявляються в діях працівника, у якого достатньо високі інтелект та емоційно-вольова стійкість, у того, хто володіє такими вольовими якостями, як мужність, хоробрість, кмітливість, рішучість, самостійність, а також такими важливими соціально-психологічними властивостями, як колективізм, дружелюбство, взаємодопомога» [2, с.9]. Саме в цьому плані «готовність особистості курсанта юридичного вузу до професійної діяльності в системі ОВС, крім здібностей, охоплює також мотиваційні, пізнавальні, емоційні і вольові компоненти» [3, с.254]. Враховуючи викладене, поняття соціально-психологічного забезпечення виховного процесу в закладах відомчої освіти слід визначити як комплекс цілеспрямованих заходів спеціально уповноважених суб'єктів виховання слухачів та курсантів, спрямованих на системне формування їх психоемоційної стійкості, необхідної для виконання у подальшому певних оперативно-службових завдань.

Основними ознаками соціально-психологічного супроводження навчально-виховного процесу, здійснюваного в навчальних закладах відомчої освіти необхідно вважати, по-перше те, що дане явище, насамперед, уявляє комплекс заходів в сфері соціально-психологічної підготовки слухачів та курсантів. По-друге, означений комплекс заходів здійснюється в основному спеціально уповноваженими органами чи посадовими особами. Інші учасники виховного процесу виконують в сфері соціально-психологічної підготовки допоміжну функ-

цію. По-третє, що дії спеціально уповноважених щодо соціально-психологічної підготовки суб'єктів, а рівно й допоміжні функції інших учасників виховання в закладах освіти МВС України мають цілеспрямований, програмно визначений характер. По-четверте, увесь спектр цілеспрямованих дій спеціально уповноважених суб'єктів соціально-психологічного забезпечення навчально-виховного процесу та інших допоміжних в цій сфері органів і посадових осіб спрямований на системне формування у курсантів і слухачів необхідного для подальшої практичної діяльності рівня психологічної стійкості.

Зважаючи на важливість визначення соціально-психологічного забезпечення виховного процесу в закладах освіти Міністерства внутрішніх справ, його необхідність для практичної організації заходів щодо психоемоційної підготовки перемінного складу для ефективної подальшої діяльності в практичних органах структурах та підрозділах внутрішніх справ, слід вказати на доцільність розміщення його в Концепції психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України. Адже чинна дефініція цього соціально-організаційного явища, яка міститься на сьогодні в даному нормативно-правовому акті, судячи з її змісту, має надто загальний характер і стосується суто «психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів системи Міністерства внутрішніх справ України». Оскільки соціально-психологічне забезпечення навчально-виховного процесу має відмінні ознаки від такого ж забезпечення оперативно-службової діяльності практичних структурних підрозділів, постільки означена Концепція повинна бути удосконаленою наступним чином:

1. Як вже відзначалось, поняття психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів, структур та підрозділів внутрішніх справ, яке зазначено в досліджуваному правовому акті, сформульовано надто широко і мало слугує справі практичної реалізації заходів в цій сфері. Заплутаним воно є і в теоретичному аспекті. Якщо виходити з його конкретного змісту, з якого випливає, що системою психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів Міністерства внутрішніх справ України розуміється сукупна узгоджена діяльність спеціальних підрозділів психологічного забезпечення, науково-дослідних установ, навчальних закладів, практичних органів та внутрішніх військ МВС України, що спрямована на підвищення ефективності їх оперативно-службової діяльності та боєдатності шляхом цілеспрямованого використання науково обґрунтованих форм, методів і засобів професійної психології, то слід зауважити наступне. По-перше, нерозумним є те положення, яке в даному випадку слугує методологічним підґрунтям для всієї діяльності в сфері відповідного психологічного забезпечення – хто виступає суб'єктом, а хто об'єктом останнього. Знеособленого психологічного забезпечення не може бути. По-друге, в даному понятті мова йде лише про психологічне забезпечення. Соціальне ж забезпечення лишилось поза увагою нормотворця. Але це нелогічно: соціальне та психологічне забезпечення виховання працівників органів внутрішніх справ мають однопорядковий характер і роз'єднане їх дослідження та практична реалізація будуть менш результативними і ефективними, ніж об'єднане, єдине і взаємопов'язане. По-третє, не кон-

кретно зазначена в ньому мета системи психологічного забезпечення – «підвищення ефективності» оперативно-службової діяльності та бездатності певних організаційних утворень. Розпливчата мета тягне розпливчати, незорганізовані дії. По-четверте, незрозумілим є застосування «цілеспрямованого використання науково обґрунтованих форм, методів і засобів професійної психології». Будь-яка розумна діяльність людини чи якоїсь організації людей завжди є цілеспрямованою, звісно, що це стосується й діяльності щодо психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності ОВС. По-п'яте, визначення поняття системи відбувається за допомогою словосполучення «сукупна узгоджена діяльність». Методологічно й логічно таке визначення є неправильним, оскільки сам термін система охоплює те, що її визначає, тим більше, що будь-яка система, як сукупність певних взаємозгоджених елементів, не може виступати у якості діяльності.

2. Тому розглядуване поняття психологічного забезпечення повинно бути замісно на поняття соціально-психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України, під яким слід розуміти комплекс цілеспрямованих, планомірно здійснюваних заходів спеціально уповноважених суб'єктів щодо соціально-психологічної підготовки осіб рядового і начальницького складу, виявляемих у формуванні психоемоційної стійкості останніх, необхідної для виконання своїх функціональних обов'язків по захисту прав, свобод та інтересів учасників суспільних відносин.

3. У Концепції психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України обійдено питання такого забезпечення у відомчих закладах освіти. Відмінність соціально-психологічної підготовки слухачів і курсантів навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ від практичних працівників органів та підрозділів є суттєвою і очевидною, що повинно відбиватись у відповідному понятті. І не лише у ньому. Окрім поняття організаційно-виховного явища соціально-психологічне забезпечення навчально-виховного процесу в даній Концепції необхідно є вказівка, що особливості і специфіка означеного різновиду забезпечення визначаються окремим нормативно-правовим актом. Таким нормативно-правовим актом може стати розроблене у майбутньому Типове положення про організацію соціально-психологічної підготовки в закладах освіти МВС України.

4. Бракує у змісті досліджуваної Концепції вказівки на фактори, які прямо впливають на рівень соціально-психологічної підготовки особового складу органів, структур та підрозділів внутрішніх справ. До таких необхідно віднести наступні групи: службово-функціональні, економічні, управлінські, правові, суто психологічні та соціально-професійні. Вочевидь, що їх важливість для здійснення ефективного соціально-психологічного супроводження оперативно-службової діяльності органів, структур чи підрозділів внутрішніх справ та навчально-виховного процесу у відомчих закладах освіти вимагає виправлення такого стану шляхом виокремлення їх в окремому розділі Концепції психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України. Важливість цих груп факторів зумовлено їх сутністю, відповідно до якої:

– службово-функціональні фактори охоплюють умови праці та обладнання робочих місць; забезпеченість оперативно-службової та навчально-виховної діяльності технікою, зв'язком, засобами особистого захисту; організацію і режим праці, навчання та відпочинку; обумовленість і чіткість розподілу функцій між працівниками та суб'єктами виховного процесу; функціональна обґрунтованість структури діяльності кожної посадової особи, конкретність її обов'язків, прав і відповідальності; відношення керівництва до питань організації праці осіб рядового і начальницького складу навчання й виконання слухачів та курсантів;

– економічні фактори відображають системи оплати служби і праці; своєчасність одержання грошового утримання; встановлення межі окладів відповідно до службово-трудового внеску; справедливий (або несправедливий) розподіл матеріальних винагород; пільги, премії, надбавки;

– управлінські включають сталі методи управління персоналом; відношення керівників до підлеглих; характер взаємозв'язку між суб'єктами і об'єктами управління; якість функціонування механізму управління оперативно-службовою діяльністю та відповідним процесом, здійснюваним в закладах освіти МВС; спадкоємність та систематичне впровадження новачій в оцінці і виборі способів впливу на підлеглих; стику взаємодії управлінської і виконавчої складової процесу управління;

– правові характеризують оптимальність та несуперечність правових актів, які регулюють професійну діяльність працівників практичних органів, структур та підрозділів внутрішніх справ та постійного і перемінного складу навчальних закладів відомчої освіти; відповідність нормативно-правових актів об'єктивним умовам сучасної діяльності і розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України; наявність по кожній посаді посадової інструкції з вказівкою про обсяг обов'язків, прав та відповідальності; форму і зміст правових актів;

– психологічні розкривають взаємовідносини працівників та слухачів і курсантів між собою, ступінь відповідного соціально-психологічного сумісництва; рівень конфліктності; стан взаємодії між структурними підрозділами органів внутрішніх справ та відомчих закладів освіти; взаємовідносини між працівниками, слухачами, курсантами та безпосередніми керівниками; групову думку, норми та традиції поведінки, характер сприйняття і оцінку працівниками один одного;

– соціально-професійні обіймають чисельність персоналу, його укомплектованість чи не укомплектованість; відповідність кваліфікації кадрового складу роботи, що виконується; забезпечення адаптації певних категорій працівників; перспективи підвищення кваліфікації та службового просування; обґрунтованість підбору і розміщення персоналу; кількість підготовки фахівців у закладах освіти Міністерства внутрішніх справ, їх диференціація за спеціальностями.

Список літератури: 1. Бандурка О.М., Соболь В.О. Теорія та методи роботи з персоналом в органах внутрішніх справ: Підручник. Х., 2000. 2. Буланов Н.М., Бачковський Н.С. Морально-психологіческая подготовка курсантов учебных подразделений МВД, УВД. М., 1975. 3. Макаренко П.В. Соціально-психологічні аспекти формування особистості фахівця системи ОВС // Вісник Університету внутрішніх справ. 1999. №5.

Надійшла до редакції 03.03.02